

FABIAN STRATEJİSİ: TEORİ, İCRA VE PROBLEMLER

FABIAN STRATEGY: THEORY, EXECUTION AND PROBLEMS

Murat KILIÇ

Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

murat.kilic@erzurum.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7646-8596>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute
S.12, Nisan | April 2021, Erzurum
e-ISSN: 2717 - 8706

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 09.11.2020
Kabul Tarihi | Accepted Date : 30.12.2020
Sayfa | Pages : 62-75
 : <http://dx.doi.org/10.29157/etusbed.823407>

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

FABIAN STRATEJİSİ: TEORİ, İCRA VE PROBLEMLER

Murat KILIÇ

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), S. 12, Nisan 2021, Sayfa: 62-75

ÖZ

Akdeniz dünyasının tamamını etkileyen II. Pön (II. Kartaca) Savaşı, Roma'nın Akdeniz'in hâkimi olmasının yanında, stratejik ve taktik anlamında da dünya tarihinde müstesna bir yere sahiptir. Bu savaşta Hannibal'in taktikleri dikkat çekerken diğer taraftan Roma'nın uyguladığı Fabian stratejisi de bir o kadar başarılı ve dikkate değerdir. Bu stratejiyi özel kılan neden ise Eski Çağ'da uygulanmış en seçkin ve en iyi belgelendirilmiş savunma stratejilerinden biri olmasıdır. Bu da diğer savunma stratejileri ile kıyaslama ve sentez yapabilme imkânı vermektedir.

Hannibal'in başarıları Roma'nın Hannibal'i o zamana kadar kullandığı ofansif stratejiler ile durduramayacağını ortaya çıkarmıştır. Böylece Roma'da yeni bir stratejik yaklaşım ihtiyacı doğmuştur. Bu çalışmada yeni bir stratejik yaklaşım kurgulayan Fabius Maximus'un, Fabian stratejisi incelenmiş; Roma'yı bu stratejiyi kurgulamaya iten tarihi süreç, teorinin temel prensipleri, uygulanışı, bu süreçte yaşanan olaylar ve bu stratejinin uygulanışı sırasında ortaya çıkan sorunlar irdelenmiştir. Ayrıca teorik kurgunun pratiğe dökülmesi ile ortaya çıkan ve öngörülemeyen gelişmelerin, stratejinin uygulanışına etkisi de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Pön Savaşı, Fabius Maximus, Fabian Stratejisi, Fabian Stratejisinin Temel İlkeleri, Savunma Stratejileri.

FABIAN STRATEGY: THEORY, EXECUTION AND PROBLEMS

ABSTRACT

The Second Punic (II. Carthage) War that affected the entire Mediterranean world, is important for both Rome's emerging as the ruler of the Mediterranean and has an exceptional place in world history in terms of strategy and tactics. While the tactics Hannibal used in this war attracted particular attention, on the other hand, the Fabian strategy of Rome is equally successful and remarkable. The reason that makes this strategy special is that it is one of the most distinguished and well documented defense strategies applied in the Ancient Age. This allows for comparison and synthesis with other defensive strategies.

Hannibal's heavy defeats over Rome revealed that Rome could not stop Hannibal with offensive strategies used until that time. Thus, the need for a new strategic approach arose in Rome. In this study, Fabian strategy of Fabius Maximus, who set up a new strategic approach, was examined; the historical process that led Rome to produce this strategy, the basic principles of the theory, its implementation, the events experienced in this process and the problems that arose during the implementation of this strategy were examined. Also, the effects of the unforeseen events that occurred when the theory put into practice on the implementation of the strategy was evaluated.

Keywords: Second Punic War, Fabius Maximus, Fabian Strategy, Basic Principles of Fabian Strategy, Defensive Strategies.

Giriş

Roma ve Kartaca arasında, MÖ 218 – 202 yılları arasında yapılan ve II. Pön veya Hannibal Savaşı olarak da adlandırılan II. Kartaca Savaşı, savaş, taktik ve strateji anlamında Batı Askeri Tarih disiplinin en önemli savaşlarından biridir. Bu savaşta “Stratejinin Babası” olarak bilinen (Ayrault, 2012: 245) Hannibal’in uyguladığı taktikler dünya tarihinde iz bırakmış, özellikle Cannae Muharebesi (MÖ 216) hem teori hem de uygulama biçimiyle dünya tarihindeki en iyi örneklerden biri olmuştur (Lomazoff ve Ralby, 2012: 20). Hannibal’in başlattığı bu savaş, tarih boyunca büyük bir ilgi görmüş, savaşın yapıldığı tarihten günümüze kadar geçen iki bin yıllık zaman dilimi bu savaşı insanların zihninden silmemiştir. Diğer taraftan Romalılar da son derece başarılı bir savaş stratejisi izlemiş ve İtalya’da hiçbir savaş kaybetmeyen Hannibal’i geri çekilmek zorunda bırakmıştır.

II. Kartaca Savaşı, geniş bir coğrafyadan farklı devletlerin müdahil olmasıyla yapılan bir savaştır. İnceleyeceğimiz bölüm, sınırlı bir coğrafyayı kapsamaktadır. Çünkü Roma, İtalya’da savunmaya dayalı (defansif) Fabian stratejisini izlerken, diğer bölgelerde (İspanya, Sicilya, Makedonya ve Afrika) saldırı, yani ofansif stratejiler izlemiştir. Bu coğrafyada izlenen iki stratejiden ilki olan Hannibal’in uyguladığı ofansif stratejilerdir (Kılıç, 2018). İkinci ise bu çalışmanın konusunu oluşturan ikinci strateji ise Roma tarafından uygulanan defansif stratejidir. Bu çalışmada Fabian stratejisinin ortaya çıkmasına neden olan siyasi koşulları, fikirsel altyapıyı ve temel ilkeleri, uygulamada süreci ve uygulama esnasında ortaya çıkan sorunlar başlıklarında incelemek mümkündür.

Fabian stratejisine dair bilgiler, Polybius, Cornelius Nepos, Titus Livius, Appianus, Cassius Dio gibi II Kartaca Savaşı’na dair bilgiler veren antik kaynaklarda ve konu ile ilgili modern çalışmalarda parçalı veya dolaylı olarak bahsedilmektedir. Bu makalede amaç, bu kitaplarda bulunan verileri strateji üzerinden değerlendirmek, ülkemizde oldukça sınırlı sayıda olan savaş ve strateji çalışmalarına yardımcı olması için en önemli örneklerinden birini tanıtmak, çalışmalarda dağınık halde bulunan bilgileri bir araya getirmek, stratejinin temel ilkelerini öne çıkarmak, Anadolu’da Eski Çağ’da uygulanan stratejiler ile kıyaslayabilmek için veri oluşturmaktır.

1. Fabian Stratejisinin Ortaya Çıkmasında Yaşanan Tarihi Süreç

II. Kartaca Savaşı tarihte yaşanmış en önemli savaşlardan biridir. Hem saldırı hem de savunma açısından son derece başarılı taktik ve stratejilerin uygulandığı bu savaş, Akdeniz ve civarındaki tüm devletlerin kaderini

doğrudan etkilemiştir. Savaşın asıl kahramanı olan ve savaşa ismini veren Hannibal'in İtalya'ya geliş amacı Roma'nın yüzyıllar boyu kurmak için uğraştığı İtalya egemenliğini parçalamaktır. Hannibal, bu amaç için İspanya'dan MÖ 218 yılında hareket edip Alpler'i geçerek İtalya'ya inmiştir. Alpler'de verdiği ağır kayıplara rağmen Hannibal, Roma konsüllerinden Publius Scipio komutasındaki Roma ordusunu Ticinius'ta ağır bir mağlubiyete uğratmıştır. Bu sırada Romanın ikinci konsülü Tiberius Sempronius Longus ise Afrika'ya çıkarma yapmak için Sicilya'dadır. Hannibal'in Roma ordusunu mağlup etmesi üzerine Afrika çıkarmasını iptal eden Sempronius, Kuzey İtalya'ya gelmiş ve Publius Scipio'nun ordusundan kalanlar ile kendi ordusunu birleştirmiştir. Trebia'da yapılan ikinci muhaberede Roma ordusu yine ağır bir mağlubiyet almıştır. Yaklaşık 40.000 kişiden oluşan Roma ordusundan 10.000 kadar asker kurtulabilmiştir. Kış mevsimi yaklaştığı için orduların bir sonraki karşılaşması MÖ 217 yılı baharına kalmıştır (Lazenby, 1998: 52-65).

MÖ 217 yılında Roma'nın iki konsülünden biri olarak seçilen Gaius Flaminius iki ordudan birini komuta etmektedir. Arno Nehri bataklıklarından ilerleyen Hannibal'in ordusu Etruria'ya inmiş, Flaminius ise onu takip etmeye başlamıştır. Tresimene Gölü yakınlarına pusu kuran Hannibal, Roma ordusunu burada da ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Yaklaşık 30.000 kişi olan Roma ordusunun neredeyse tamamı ya esir edilmiş ya da öldürülmüştür. Diğer konsülün ordusundaki 4.000 süvarinin desteğe geldiği haberini alan Hannibal, komutanlarından Maharbal'ı görevlendirmiş ve Maharbal yardıma gelen diğer ordunun süvarilerini de yok etmiştir (Walbank, 1957: 420). Zaferlerle dolu şanlı bir tarihe sahip olan Roma, bu kez iki yıl içerisinde ağır mağlubiyetler almış ve topraklarını Hannibal'in talan etmesini engelleyecek bir güçten yoksun olduğu gerçeği ile yüzleşmiştir. Hatta Hannibal karşısında aciz kalan Roma, insan kurban etmekten medet umacak kadar umutsuz bir duruma düşmüştür (Lancel, 1999: 98).

Roma'nın içinde bulunduğu kritik durum, bir kişinin yükselişini başlatmıştır, bu kişi Quintus Fabius Maximus Verrucosus'tur. Fabius Maximus, MÖ 217'de diktatör seçilerek göreve gelmiştir. Ancak bu göreve gelecek kişiye Roma Senatosu (Senatus) karar vermeliydi. Fakat bu seçimde bir istisna yaşanmış, diktatörlük yetkisi teorik olarak hayatta olan diğer konsülün hakkı olmasına rağmen halk Fabius Maximus'u seçmiştir (Livy, XXII: 8). Ancak kaynaklar bu seçimle ilgili bazı detayları vermemektedir. Fabius Maximus'un

daha sonra bazı manipülasyonlara karışması¹ ve özellikle ölen konsül Flaminius'u dini vecibeleri yerine getirmemekle suçlaması nedeniyle, tarihi kaynaklar ışık tutmasa da Fabius Maximus'un insanları başarılı bir şekilde yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Diktatör seçilen Fabius Maximus'un ordusundaki Süvari Komutanlığı (Magister Equitum) görevi ise senato tarafından Marcus Minucius Rufus'a verilmiştir (Lydos, 2003: 166). Fabius Maximus'un göreve gelmesi ile birlikte "Fabian Stratejisi" uygulanmaya başlamıştır.

2. Fabian Stratejisinin Temel İlkeleri

Kurulduğu günden bugüne kadar bölgede başarılı bir yayılmacı politika izleyen ve Pyrrhus'un mağlup edilesi ile birlikte artık İtalya yarımadasının tek hâkimi haline gelen Roma, Hannibal'in gelişi ile zor günler geçirmeye başlamıştır. Roma, II. Kartaca Savaşı'na kadar izlenen saldırgan stratejiler ile müthiş sonuçlar elde etmiş ve bu sayede I. Kartaca Savaşı sonunda Akdeniz'in en güçlü devletlerinden biri konumuna gelmiştir. Ancak bu tarihe kadar son derece etkili sonuçlar veren ofansif stratejiler, Hannibal'in gelişi ile birlikte artık sadece Roma'yı felakete sürükleyen bir girişim haline almıştır. Nitekim Fabius Maximus'un diktatör seçilmesine kadar, doğrudan muharebeye girilerek uygulanan ofansif stratejinin takip edildiği üç muharebe de (Ticinus, Trebia ve Trasimene) mağlubiyetle sonuçlanmıştır.

Savaş meydanlarında alınan mağlubiyetlerde Roma'da bir bireyi Hannibal tarafından öldürülmemeyen bir aile kalmamış gibidir. Hannibal'i şimdiye kadar savaş meydanlarında dize getiremeyen Roma'da, Fabius Maximus yeni bir strateji ortaya koymuştur. Bu strateji Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" adlı kitabında zaferin anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Sun Tzu'nun görüşü "*Her türlü savaşta doğrudan metot, çatışmaya girmekte kullanılır; ancak zaferin güvencesi dolaylı metotlardadır*" şeklindedir (Sun Tzu, V: 5). Bu strateji yine Liddell Hart'ın "Dolaylı Yaklaşım" teorisi ile de paraleldir (Hart, 1945: 31). Hannibal'e karşı Roma'nın uyguladığı stratejinin kurgulayıcısı olan Fabius Maximus'a atfen "Fabian Stratejisi" olarak adlandırılmaktadır ve bu stratejisinin temel ilkelerinin ana hatları aşağıdaki gibidir:

- Hannibal ile doğrudan çatışma veya muharebeye girilmeyecektir.
- Küçük ama düşmanı yıpratıcı çatışmalara girilecektir.

---

¹ MÖ 215 yılında yapılan konsüllük seçiminde Marcellus seçilmiştir. Ancak Fabius, bir gök gürültüsü nedeniyle Marcellus'un seçimini iptal ettirmiş ve yerine kendi geçmiştir. Bu örnek Fabius Maximus'un manipülasyon konusunda son derece başarılı bir kişi olduğunu göstermektedir (Lancel, 1999: 216).

- Müttefikler ve vatandaşlar savaşı desteklemeleri için teşvik edilecektir.
- Hannibal ile çatışmadan uzak durulacak ancak Kartaca Ordusu'nun yağmacılarına veya küçük gruplarına saldırılar düzenlenecek ve kayıplar verdirilecektir.
- Kartaca Ordusu ile Roma Ordusu arasında dağlar ve nehirler gibi coğrafi engeller bırakılarak, Hannibal'ın Roma Ordusu'na zarar vermesinin önüne geçilecektir.
- Kartaca Ordusu takip edilecek; saldırıya açık, zayıf bir an yakalanırsa saldırı için harekete geçilecektir.
- Kartaca Ordusu yakından takip edilecek, böylece düşmanın rahat hareket etmesi engellenecek ve Roma Ordusu psikolojik baskı unsuru olarak kullanılacaktır.
- Hannibal ile ittifak kuran şehirler baskı altına alınacak, cezalandırılacak ve Hannibal ile ittifakı terk etmeye zorlanacaktır. (Cannae Muharebesi'nden sonra uygulanmıştır.)
- İnsanlar korumasız yerleri terk edip korunaklı ve surlarla çevrili şehirlere göç ettirilecektir.
- İnsanlar göç ederken geride Kartaca Ordusu'nun işine yarayacak şeyleri geride bırakmayacak ve taşınması zor olan şeyler de imha edilecektir. Böylece kalanları, Kartaca Ordusu'nun ikmal malzemesi olarak kullanmasının önüne geçilecektir.
- Ekinler ve tarlalar yakılacak, böylece Kartaca Ordusu'nun yağma ile elde edeceği hububat azalacak, askerler ve hayvanlar kıtlığa sürüklenecektir.
- Sürekli takipte kalınarak Hannibal'ın bir şehri kuşatması ve bir bölgede uzun bir süre sabit kalması engellenecektir. Kartaca ordusu, takipte bir ordu varken kuşatmaya girişmesi durumunda surlar ile düşman ordusu arasında sıkışacaktır. Bu durumda orta veya uzun süreli kuşatma mümkün olmayacaktır.
- Büyük orduların toplanmasına çalışılacaktır. Büyük orduların oluşturulması ile ordular birden fazla gruba ayrılabilir ve böylece düşman ve onun müttefikleriyle birden fazla cephede savaşabilir hale gelinecektir.

- Müttefiklerin Hannibal'ın tarafına geçmemesi için psikolojik² savaş verilecektir.

Stratejinin temel ilkelerine bakıldığında strateji kurgulanırken birçok alanın değerlendirildiği; politik, stratejik, taktik ve ekonomik önlemlerin alındığı görülmektedir. Böylece askeri bir strateji etrafında müttefiklerin siyasi durumundan, halkın savaş için motivasyonuna ve psikolojik savaşa varıncaya kadar komplike bir stratejik kurgu ortaya çıkmıştır.

3. Fabian Stratejisinin Uygulanışı

İlkelerini saydığımız Fabian stratejisi, teoride son derece başarılı görünmekle beraber pratikte kusursuz değildir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi düşmanın da bu stratejiye cevap olarak yeni stratejiler geliştirmesidir.

Diktatör seçildikten sonra Roma'da idareyi ele alan Fabius Maximus, topladığı iki lejyonluk orduyu eski konsül Servilius Geminus'un komuta ettiği ordular ile birleştirmiştir. Fabius Maximus, komutayı devraldıktan sonra Sabinlerin bölgesini geçip, Via Latina yolunu takip ederek Apulia'daki Arpi'ye gelirken Hannibal ise Apulia yolundan bölgeye ilerlemiş ve çevreyi yağmalamıştır. Nihayet Fabius Maximus, Hannibal'ın karargâhına yakın bir yere kampını kurmuştur (Polybius, III: 88).

Hannibal, Fabius Maximus'un yakınlarda olduğunu öğrendiğinde, Roma ordusunu savaşa çekmek için taciz ve kışkırtıcı hareketlerde bulursa da Fabius Maximus'tan bir karşılık gelmemiştir. Kartaca ordusunu yakından izleyen Fabius Maximus ise Hannibal'ın ordusu ile arasındaki coğrafi engelleri kullanmakta ve kampı müstahkem bölgelere kurmaktadır. Fakat savaşa girmeyen ve çatışmadan kaçınan Fabius Maximus, Hannibal'ın hareket alanını daraltmak amacıyla, taktiksel manevralar ve küçük çaplı saldırılar da yapmaktadır. Diğer taraftan Kartaca ordusu da kısa zamanda bu taktiğe adapte olmuş ve Romalılar kayıplar vermeye başlamıştır (Livy, XXII: 12).

Fabius Maximus'u doğrudan bir savaşa sokamayan Hannibal, dolaylı bir yöntem izlemiş, Beneventum Bölgesi'ne girerek Venusia'yı almıştır (Walbank, 1957: 424). Hannibal, Volturnus Vadisi'nden Capua şehrinin de bulunduğu Campania'ya girmiş; ardından Volturnus Vadisi'nin kuzeyinde bulunan Ager Falernus'a ulaşmıştır. Ager Falernus, İtalya'nın verimli topraklarından biridir ve şarap üretimi ile meşhurdur. Polybius'a göre Hannibal'ın buraya girmiş olma

---

² Varro'nun Capua konuşmasında Hannibal'ın ordusunun insan eti yediğinden bahsetmesi psikolojik savaşın ve iftiranın bir örneğidir. Bunu bir devlet görevlisinin yapmış olması ise sistematik bir politikanın ürünüdür (Livy, XXIII: 5).

nedeni ne savaş ne de yağmadır. Hannibal'ın asıl amacı Roma ordusunun korkaklığını ve bölgenin kontrolünün kendisinde olduğunu göstermektir (Polybius, III: 90).

Hannibal, Ager Falernus'ta bağları yakıp yıkarken bazı soylu Romalılara ait olduğunu öğrendiği bağlara dokunmamıştır. Bu hareket Hannibal'ın bazı Romalılarla anlaşma yaptığı dedikodularının çıkmasına neden olmuştur. Bu, toprağına dokunulmayan soylulardan biri de Roma'nın diktatörü, Fabius Maximus'tur (Livy, XXII: 23). Hannibal'ın uyguladığı bu manipülasyon taktiği bir yana Fabius Maximus zaten politik olarak zor durumdaydı. Fabius Maximus, stratejisini Hannibal'ın meydan okumalarına ve Roma'yı savaşa çekmek için yaptığı saldırılara sessiz kalmak üzerine kurmuştur. Fabius Maximus'un uyguladığı strateji kısa vadede başarı getirmemesi ve insanların bir ilerleme görmemesi nedeniyle eleştirilmesi doğaldır. Tarihinde zaferlere alışkın Roma Ordusu, Hannibal'i takip etmek ve gözlemekten başka bir şey yapmıyor gibi görünmektedir. Bu strateji korkaklık ve zayıflık olarak görüldüğü için Fabius Maximus çocukluk lakabıyla "küçük koyun" (Ovicula) olarak anılmaya başlandı (Plutarch, Fabius: 1). Livy'nin ifadesiyle savaşçı ve mücadelecî tabiatları ile ünlü Romalıların mücadelecî ruhu bu stratejiyle yıkılmıştır ve Roma'nın Hannibal'e eşit bir komutanı da bulunmamaktadır (Livy, XXII: 12). Fabius Maximus'un stratejileri Kartaca Ordusunu etkilese de Hannibal yağmalayarak Adriyatik'ten, Tiren Denizi'ne kadar büyük bir zorluk yaşamadan gelmiştir.

Fabius Maximus'un stratejisinin Hannibal ile doğrudan savaşa girilmemesi ve uygun bir taarruz zamanının beklenmesi üzerine kurulduğunu belirtmiştik. Fabius Maximus, aradığı fırsatı Ager Falernus'ta yakalamıştır. Fabius Maximus'a Campania'da olan Hannibal'in kışı geçirmek için Apulia'ya dönmek istediği bilgisi ulaştı. Böylece Fabius Maximus'a zorlu kış şartlarının hüküm sürdüğü bu bölgede Hannibal'i kontrol altında tutma fırsatı doğdu. Fabius Maximus, Hannibal'in Apulia'ya inmesini engellemek için geçiş yollarını kapatmıştır. Minucius Rufus'a, Sinuessa'nın kuzeyindeki Apia yolunu tutma görevi veren Fabius Maximus, kendisi de Volturnus Vadisi'ndeki Casilium geçitlerini tutmuştur. Hannibal'in son alternatif güzergâhı olan Cales'in kuzeyindeki geçide ise 4.000 asker göndermiştir.

Yolların Romalılar tarafından tutulduğu bilgisini alan Hannibal, burada dehasını gösteren eşsiz bir taktiği uygulamaya koymuştur. Yağmada toplanan sığırların en güçlülerinden 2.000 hayvanın seçilmesini emreden Hannibal, mümkün olduğunca kuru odun ve çalı toplatmış, toplanan çalı-çırpırlarla hayvanların boynuzlarına meşale yaptırdıktan sonra, hayvanları yönlendirmek

ve bölgeyi Romalılardan temizlemek için mızrakçı askerlerden bir kısmını görevlendirmiş ve hava karardıktan sonra hayvanların geçide doğru yaklaştırılması emrini vermiştir (Polybius, III: 92- 94). Boynuzlarında yanan meşalelerle geçide doğru ilerleyen hayvanların, Hannibal'in ordusu olduğunu düşünen Roma askerleri, geçidi boşaltıp hayvanların yaklaştığı bölgeye ilerlemiştir. Hannibal boşaltılan geçitten kolayca, çatışmaya girmeden, asker kaybına uğramadan geçmiş ve Apulia'ya inmiştir. Hannibal, sonraki gün sürüyü idare etmekle görevli mızrakçılar için geri dönmüş ve 1.000 kadar Romalıyı öldürdükten sonra bu askerlerini de kurtarmıştır. Bu olaylar yaşanırken Fabius Maximus ise herhangi bir faaliyette bulunmamıştır (Livy, XXII: 18).

Hannibal'in, Apulia'ya döndükten sonra kışı geçirmek için seçtiği yer Gereonium'dur. Gereonium'u kuşatan Hannibal, şehrin surlarından bir kısmını yıkmış, şehrin sakinlerinin kaçması üzerine şehir ele geçirilmiştir (Livy, XXII: 19).

Fabius Maximus, görünüşte dini vazifeler, gerçekte ise savaşın yönetimi ile ilgili senatoya bilgi vermek için Roma'ya gittiğinde komutayı Minucius Rufus devralmıştır. Fabius Maximus, savaş yanlısı olarak bilinen Minucius Rufus'u Hannibal'e karşı mevcut stratejiyi takip etmesi konusunda uarmıştır. Ancak Fabius Maximus'un etkisi henüz görülemeyen stratejilerinden ve Hannibal'in aşağılayıcı boyuta ulaşan hareketlerinden bıkan Minucius Rufus, ordunun başına geçtikten sonra, Hannibal ile savaşmak için fırsat aramaya başlamıştır.

Kışı geçirmek için Geronium'da kamp kuran Hannibal, ordusunun erzak ihtiyacını karşılamak amacıyla çevreye, yağma için askerlerini göndermiştir. Hannibal'in Ordusu kış için erzak toplarken ikiye bölünmüştür. Hannibal'i takip eden Minucius Rufus, Kartaca Ordusu'nun büyük bir kısmının yağma için gönderildiğini gördüğünde, Kartaca Ordusu'na saldırmak için en uygun zaman olduğunu düşünüp ordusunu savaş düzenine sokmuştur. Romalı askerlerin bir kısmını ise yağma için giden Kartacalı askerler üzerine -gördüklerini öldürmeleri emri ile- göndermiş ve kendisi de Hannibal'in kampına doğru ilerlemeye başlamıştır. Böylece Roma Ordusu, Kartaca Ordusu'ndan yağma için ayrılan askerlere zarar vermeye, Hannibal'in kampını tehdit etmeye başladı. Hannibal, askerlerinin büyük bir kısmı yağmaya gönderildiği için Minucius Rufus'a karşı çıkamamıştır. Hannibal'e karşı yürüyen Minucius Rufus'u durduran olay, Hasdrubal'ın komutasındaki 4.000 atlı ile kampa geri dönmesidir. Hasdrubal'ın askerlerinin desteğiyle Hannibal, Kartaca ordusunu savaş düzenine sokmuştu. Ancak bu, zaman kazanmak için göstermelik bir

girişimden başka bir şey değildir. Minucius Rufus, Kartaca Ordusu'ndan birçok askeri öldürdükten sonra geri çekilmiştir (Polybius, III: 102).

Minucius Rufus'un başarısı Roma halkı ve senatosu üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Hannibal, ilk defa Roma karşısında savunmaya mecbur kalmış, kampına kadar geri çekilmiş ve asker kaybetmiştir. Hannibal'e karşı izlediği stratejisi nedeniyle zaten baskı altında olan Fabius Maximus, Minucius Rufus'un bu başarısı ile hem şahsına hem de izlediği stratejiye karşı çıkanların güç kazanmasına yol açmıştır. Nitekim Minucius Rufus'un bu başarısı önce Roma Ordusu'nda ardından da Roma'da takdir toplamıştır. Onun başarısı ayrıca politik gelişmeleri de tetiklemiş ve Minucius Rufus'a Fabius Maximus'un senatodaki rakiplerinin etkisiyle diktatörle aynı yetkiler verilmiştir. Yani Roma'nın aynı zaman diliminde eşit yetkilere sahip iki diktatörü olmuştur (Polybius, III: 103). Bu diktatörlerin stratejide bir fikir birliğinin olmayışı, durumu daha karmaşık hale getirmektedir.

Fabius Maximus, Minucius Rufus'a iki seçenek sunmuştur. Birincisi ordunun komutasının günlük dönüşümlü olarak icra edilmesi; ikincisi ise Roma ordusunun ikiye bölünmesidir. İkinci seçeneği kabul eden Minucius Rufus, Hannibal'i terk etmeye zorladığı yerde yeni bir kamp kurmuştur.

Plutarch'ın, Roma ile ilgili her şeyde gözü kulağı olduğunu belirttiği Hannibal, saldırgan, kendine güvenen ve savaş taraftarı olan Roma'nın yeni ortak diktatörü Minucius Rufus'u savaşa çekmek için bir taktik kurgulamıştır (Plutarch, Fabius: 11).

Minucius Rufus ile Hannibal'in kamplarını ayıran arazi, yükselti ve oyuklar bulunan engebeli bir arazidir. Toplamda 500 atlı ve 5000 hafif piyadeyi bahsi geçen engebeler ve oyuklara gizleyen Hannibal, sabahleyin askerlerini, Roma ve Kartaca ordularının arasında kalan tepeyi ele geçirmek amacıyla harekete geçirmiştir.

Minucius Rufus için beklediği saldırı fırsatı doğmuş ve Hannibal'in öngördüğü gibi harekete geçmiştir. Minucius Rufus, hafif piyade ve süvarilerini Kartaca Ordusu'nun üzerine göndermiştir. Süvari üstünlüğü ve yüksek kesimlere konumlanması nedeniyle avantaj Kartaca Ordusu'ndadır. Kartaca Ordusu jeostratejik avantajın da etkisi ile Minucius Rufus'un hafif piyadelerini durdurmayı başarmıştır. Minucius Rufus'un diğer askerlerine de ilerleme emri vermesiyle Romalı hafif piyadeler, kendilerini Roma Ordusu'nun ağır piyadeleri ve Kartacalılar arasında sıkışmış bir halde bulmuş ve bir etki gösterememiştir. Minucius Rufus ve Hannibal'in, süvarilerine de ilerleme emri vermeleriyle çatışmanın boyutu büyümüştür. Daha sonra ise Hannibal'in

gizlediği askerler yerlerinden çıkıp Minucius Rufus'un Ordusu'nun etrafını sarmıştır. Çembere alınan Minucius Rufus'un Ordusunu yok olmaktan Fabius Maximus kurtarmış; Hannibal, Fabius Maximus'un müdahalesinden sonra Roma ordusunu takip etmemiştir. Fabius Maximus, Minucius Rufus'un komuta ettiği Romalıları kurtarmışsa da ordunun bu kısmının ağır kayıplar vermesine engel olamamıştır (Polybius, III: 105.)

Bireysel hatasıyla ordunun mağlubiyetine neden olan Minucius Rufus, kendisine verilen diktatörlük yetkisinden feragat etmiştir. Gereomiun kahramanı Minucius Rufus'un aldığı bu ağır mağlubiyet, Roma'nın saldırgan politikasının anlamsızlığını ve Hannibal ile doğrudan bir çatışmaya girmemeyi stratejisinin en temel prensibi olarak belirleyen Fabius Maximus'un haklılığını kanıtlamaktadır. Bu yenilgi, aynı zamanda Fabius Maximus ile Minucius Rufus arasındaki çekişmeleri de bitirmiş ve Roma ordusu kış için hazırlanmaya başlamıştır.

Diktatörlük yaptığı yılda altmışlı yaşlarda olan Fabius Maximus'a Roma tarihinde "Roma'nın Kalkanı" unvanı verilmesine neden olan en önemli icraati işte bu MÖ 217 yılındaki diktatörlüğüdür (Traver, 2002: 160). Belki Roma'nın istediği gibi hızlı ve etkili bir başarı sağlayamamış ve Hannibal'i yenememiştir ama Hannibal karşısında Roma'nın toparlanmasını sağlamış ve uygun stratejinin geliştirilmesi için zaman kazanmıştır.

4. Fabian Stratejisinin Başarı Kanıtı: Cannae Muharebesi ve Sonrası

Trasimene yenilgisinde Flaminius'un öldürülmesinin ardından diktatör seçilen Fabius Maximus'un görevi yaklaşık altı ay sonra bitmiştir. MÖ 216 yılı Mart ayında yapılan seçimden savaş yanlısı Gaius Terentius Varro zaferle çıkmıştır. Seçimlerden çıkan sonuç Fabius Maximus'un stratejilerinin onaylanmadığının açık kanıtıdır. Çünkü seçilen konsüllerden Varro'nun politik ve askeri siyaseti Fabius Maximus ile zıttır ve Hannibal'e karşı bitirici bir meydan muharebesi Varro'nun ana hedefidir. Böylece Hannibal'in durdurulamayışının ardından senato bir kez daha şansını savaşta denemekten yana tavır koymuştur (Lazenby, 1998: 70).

Savaş isteyenlerin baskın gelip seçildiği MÖ 216 yılında Cannae Muharebesi yapılmıştır. Hannibal'i dünya tarihinde en büyük komutanların arasında gösterilmesine neden olan bu muharebenin sonucu Roma için gerçek anlamda bir felaketti. Çünkü muharebe meydanında Kartaca Ordusu'nun neredeyse iki katı olan Roma Ordusu birkaç saatlik zaman dilimi içerisinde adeta yok edilmiştir (Goldsworthy, 2001: 113-150). Cannae Muharebesi'nin sonucu göstermektedir ki Fabius Maximus, Hannibal ile mücadelenin doğasını

çok iyi kavramıştır. Roma'nın tarihte meydana sürebildiği en büyük ordulardan birisi ağır bir mağlubiyet alırken Kartaca Ordusu'nun kayıpları yapılan muharebenin boyutuna göre son derece az olmuştur. Bu savaşa karşı olan Fabius Maximus'un stratejisinde haklılığı görülmüş ve ölünceye kadar Roma'nın siyasetinin akıl hocası konumuna gelmiştir (Traver, 2002: 160).

Cannae sonrası, stratejisini zorunlu olarak değiştiren Roma, Fabius stratejisini yeniden uygulamaya başlamıştır. Ordusu Hannibal ile doğrudan çatışmaya girmemiş ancak Hannibal bir bölgeyi terk edince Roma Ordusu bu şehirlere saldırarak yeniden egemenlik kurmaya çalışmıştır. Roma'nın bu stratejileri yavaş yavaş sonuç vermeye başlamıştır. MÖ 212 yılında Hannibal'ın en önemli bağlantı noktası olan Sirkuze'nin (Syracusea) düşüşü bu stratejinin ilk büyük başarısıdır. Sirakuze'de operasyon yapan orduların başarılı bir sonuç elde etmesi üzerine bu askerler farklı cephelere gönderilmiş, böylece Roma'nın eli güçlenmiştir. MÖ 211 yılında Capua'nın teslim olmasıyla birlikte, Hannibal'e karşı uygulanan bu strateji Hannibal'ın İtalya'da gerileme döneminin başlangıcı olmuştur (Lancel, 1999 :127).

Roma, Hannibal'e karşı şansını savaşta MÖ 208 yılında bir kez daha denemiştir. Ancak bu sadece bir girişim olarak kalmıştır. Hannibal ile savaşmak için toplanan ordunun komutanları ise konsüller Marcus Cladius Marcellus ve Titus Quinctius Crispinus'tur. Hannibal, Venusia'da savaşmak için bekleyen Roma konsüllerini, gafil avlayıp her ikisini de öldürünce Roma ordusu savaş yapmadan dağılmıştır (Plutarch, Marcellus: 29). MÖ 204 yılına gelindiğinde ise Roma, Afrika'ya çıkarma yapmış ve Kartaca'yı tehdit etmeye başlamıştır. MÖ 203 yılında Hannibal, Roma ile yapılan anlaşma gereği Kartaca'ya geri çağırılmıştır. Bu zamana kadar Roma, Hannibal ile İtalya'da büyük bir savaşa girmemiştir. Böylece Roma, Fabian stratejisi ile hiç yenilmeyen bir düşmanı istediğini elde edemediği İtalya'dan geri çekilmek zorunda bırakmıştır.

5. Fabian Stratejisinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Kısa vadede başarısız ancak uzun vadede başarılı olan bu stratejinin bir de olumsuz yanları vardır. Bu stratejinin uzun vadede başarılı olması için birilerinin bolca vergi veriyor, evini ve arazini kaybediyor ve Roma için ölüyor olması gerekmektedir.

Bu taktiğin en büyük olumsuz etkisi psikolojiktir. Düşman, karşısında olmasına rağmen herhangi bir müdahalede bulunamayan askerlerin motivasyonu üzerinde son derece yıkıcı bir etkisi vardır. Çünkü düşman, yakıp yıkıyor olmasına rağmen çatışmaya girmemek ve müdahale edememek korkaklık olarak görülmektedir (Polybius, III: 90). Diğer taraftan müttefikler için

de aynı durum söz konusudur. Yöneticilere ise bu stratejiyi devam ettirebilme konusunda son derece büyük görevler düşmekte ve büyük bir psikolojik baskıyı göz önüne almaları gerekmektedir.

Bu strateji düşmana karşı alınacak galibiyeti uzun bir zaman dilimine yaymaktadır. Bu stratejinin bedelini özellikle müttefikler canları ve mallarıyla ödemektedir. Müttefikler, Roma ile yaptıkları anlaşma gereği sürekli olarak para ve asker göndermek zorundadırlar ve bu durum, çeşitli isyan ve siyasi sorunlara yol açmıştır. Bu strateji, Roma'yı Hannibal karşısında ağır mağlubiyetlerden kurtarıyor olsa da İtalya'da hala serbestçe dolaşan ve ülkeye büyük zarar veren Hannibal'i kısa sürede durdurmak veya bertaraf etmekten çok uzaktır. Fabius Maximus'un stratejisi, Roma'nın koruyacağına dair anlaşma yaptığı insanları Hannibal ve ordusunun merhametine bırakmakta ve onlardan Roma için ekonomik ihtiyaçlarından vazgeçmelerini ve Roma için ölecek insanlar temin etmelerini istemektedir.

Fabius Maximus'un diktatörlüğü süresince insanlara savunmasız yerleri terk etmeleri tavsiye edildiği için, tarıma dayalı olan devlet ekonomisi ciddi zarar görmüştür. Hannibal durdurulamadığı için binlerce insan ölmüş, evini arazisini terk etmeye zorlanmıştır. Bu durum, devletin demografik yapısını değiştirmiş ve devletin sosyal yapısında olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan Hannibal'in bu yağma ve tahribatı tarıma dayalı olan Roma ekonomisini çökertmiş ve işsizlik artmıştır (Lancel, 1999: 122). Fakat bu olumsuz durumun Roma için olumlu yanları da olmuştur. Çünkü toprakları yağmalanan ve işsiz kalan insanlar Roma'nın Hannibal'e karşı kullanabileceği askerler demektir.

Sonuç

Fabius Maximus'un stratejisinin Hannibal'e karşı başarılı olduğu görülmektedir. Ancak hiçbir stratejinin mutlaka başarıya ulaşacağına dair bir garanti yoktur. Fabius Maximus, son derece başarılı bir şekilde stratejinin temel ilkelerini ortaya koymuş, bütün tepkilere rağmen başarılı bir şekilde uygulamış ve uygulatmıştır. Bu stratejinin uygulanması ile İtalya'da hiçbir savaş kaybetmeyen Hannibal geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Stratejiden ayrı olarak savaşların iç dinamikleri de savaşın sonucu ile doğrudan bağlantılıdır. Savaşın iç dinamiklerine dair en önemli olaylardan biri İtalya'da bulunan şehir devletlerinin birbiriyle olan rekabetidir. Örneğin Capua, Hannibal'in tarafını seçtiği için Nola, Capua'ya topraklarını kaybetmemek için Roma tarafında kalmıştır. Böylece Fabian stratejisinin geri planında, savaşın iç dinamikleri de önemli rol oynamıştır.

Fabius Maximus'un stratejisi başarılı olmuş ise de bir de madalyonun öbür yüzüne bakmak gerekir. Hannibal, Cannae'de Roma Ordusu'nu neredeyse yok ettikten sonra Kartaca'ya kardeşi Mago'yu göndermiştir. Mago'nun amacı İtalya'ya bir ordu daha getirtmektir. Ancak Kartaca Senatosu, Barsid ailesinin yükselmesini istemediği için bu öneriyi reddetmiştir. Kendi vatanından bile yardım göremeyen Hannibal, bu şekilde yıpranmaya, yorulmaya ve mağlubiyete terk edilmiştir. Böylece Hannibal yardım göndermemekte direnen bir senatonun siyasi çıkarları ile Roma Ordusu arasında kalmıştır. MÖ 207 yılında İtalya'ya, Hannibal'in diğer kardeşi Hasdrubal komutasında bir ordu gönderilse de artık çok geçtir. Dolayısıyla Fabius'un stratejisi değerlendirilirken, bir diğer önemli değişken olan Kartaca'daki isabetsiz siyasi kararların da savaşa etkisini göz ardı etmemek gerekir.

Savaşın iç dinamikleri ve rakibin yaşadığı bazı olumsuzluklar Fabian stratejisini uygularken Roma'nın işini kolaylaştırırsa da Roma, Fabian stratejisine sadık kalarak, yıllarca süren sıkıntılı bir sürecin sonunda muzaffer olmayı başarmıştır. Kartaca'nın MÖ 207 yılında İtalya'daki durumu yeniden lehine çevirmeye teşebbüs ettiğinde, artık durumun tamamen Roma'nın kontrolünde olduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Roma'nın elde ettiği bu başarının mimarı da bu savaştan zaferle çıkmayı sağlayan stratejiyi kurgulayan Fabius Maximus'tur.

Kaynakça

- Dodge, T. A. (2012). *Hannibal: A History of the Art of War Among the Carthaginians and Romans Down to the Battle of Pydna*. Cambridge: Da Capo Press.
- Goldsworthy, A. (2001). *Cannae*. London: Cassell.
- Ioannes Lydos. (2013). *Romaluların Devleti'nin Makamları Hakkında*. (çev. Fatih Onur), İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Kılıç, M. (2018). "Hannibal'ın Savaş Taktiklerine Genel Bir Bakış". *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (5), 25-60.
- Lancel, S. (1999). *Hannibal* (trans. A. Nevill), Massachusetts: Blackwell.
- Lazenby, J. F. (1998). *Hannibal's War: A Military History of the Second Punic War*. Norman: University Of Oklahoma Press.
- Liddell Hart, B. (1945). *Strategy: The Indirect Approach*. London: Faber And Faber.
- Livy Titus. (2006). *Hannibal's War* (trans. J. Yardley & B. D. Hoyos), New York: Oxford University Press.
- Lomazoff, A., ve Ralby, A. (2012). *The Atlas of Military History : An Around-The-World Survey Of Warfare Through The Ages*. San Diego: Thunder Bay Press.
- Plutarch. (1917). *Agesilaus and Pompey: Pelopidas and Marcellus*. (trans. Bernadotte Perrin), London: William Heinemann.
- Plutarch. (1916). *Lives: Pericles and Fabius Maximus, Nicias and Crassus*. (trans. Bernadotte Perrin), London: Harvard University Press.
- Polybius. (2010). *The Histories*. (trans. Waterfield, R., & Mcging, B. C), Oxford: Oxford University Press.
- Sun Tzu. (2008). *Savaş sanatı* (çev. A. Demir), İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Traver, A. G. (2001). *From Polis to Empire: The Ancient World*. London: Greenwood Press.
- Walbank, W. F. (1957). *A Historical Commentary on Polybius*. Oxford: Clarendon.